

ALDINA

4

GUTENBERG

JOAQUIM MARIA
MACHADO DE ASSIS

ΕΛΕΝΑ

Μετάφραση
Νίκος Πρατσίνης

Τίτλος πρωτοτύπου:
Joaquim Maria Machado de Assis, *Helena*
Πρώτη δημοσίευση σὲ συνέχειες
στὴν ἑφημερίδα *O Globo* (ἀπὸ τὶς 6/8/1876).

Πρώτη ἔκδοση:
Machado de Assis, *Helena*,
Rio de Janeiro: B.L. Garnier / Livreiro editor
do Instituto Histórico Brasileiro,
<Bibliotheca Universal> 1876 (Ὁκτώβριος).

Ἑλληνικὴ ἔκδοση:
Gutenberg, 2016

Obra publicada com o apoio do Ministério
da Cultura do Brasil/Fundação Biblioteca Nacional.

Ἡ παρούσα ἔκδοση πραγματοποιήθηκε
μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Υπουργείου Πολιτισμοῦ
τῆς Βραζιλίας/Ίδρυμα Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης.

MINISTÉRIO DA CULTURA
Fundação BIBLIOTECA NACIONAL

ΕΚΔΟΣΕΙΣ GUTENBERG

JOAQUIM MARIA
MACHADO DE ASSIS

ΕΛΕΝΑ

Μετάφραση - Πρόλογος
Σημειώσεις - Έπιμετρο
Νίκος Πρατσίνης

GUTENBERG || ALDINA-4

Ο ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ Βάλε πέθανε στις 7 τὸ βράδυ, στις 25 Ἀπριλίου τοῦ 1859. Πέθανε ἀπὸ κεραυνοβόλο ἀποπληξία, λίγο ἀφότου εἶχε πάρει τὸν μεσημεριανό του ὕπνο¹ κι ἐνῶ ἐτοιμαζόταν νὰ πάει νὰ παίξει τὴ συνηθισμένη παρτίδα γουίστ στὸ σπίτι ἑνὸς φίλου του, ἐφέτη στὸ ἐπάγγελμα. Ὁ δόκτωρ Καμάργκο, ὁ ὁποῖος κλήθηκε ἐσπευσμένα, δὲν ἔφτασε ἐγκαίρως γιὰ νὰ χρησιμοποιήσει τὰ ὄπλα τῆς ἐπιστήμης· ὁ πατὴρ Μελσιὸρ δὲ μπόρεσε νὰ τοῦ δώσει τὴν παρηγοριά τῆς θρησκείας· ὁ θάνατος ἦταν ἀκαριαῖος.

Τὴν ἐπομένη ἔγινε ἡ ταφή, ποὺ ἦταν μία ἀπὸ τὶς πιὸ πολυπληθεῖς ποὺ εἶχαν δεῖ ποτὲ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἀνταρά.²

1. Στὸ πρωτότυπο *cochilar*: Λέξη ἀφρικανικῆς προέλευσης (ἀπὸ τὴν ἀφρικανικὴ γλῶσσα τῶν σκλάβων κιμπούντου) καὶ κάπως λαϊκὴ. Τὴ λέξη αὕτὴ συνήθιζε νὰ χρησιμοποιοῦν ὁ σύμβουλος γιὰ τὸν μεσημεριανό του ὕπνο.

2. *Andaraí*, παλαιὰ γραφὴ *Andarahy* (ἀπὸ τὸ *Andarà-y*, ποὺ στὴ γλῶσσα τουπὶ τῶν ἰθαγενῶν σήμαινε *Ποτάμι τῶν νυχτερίδων*): Περιοχὴ τοῦ Ρίο ντὲ Ζανέιρο (στὸ σημερινὸ βόρειο τμήμα του), κατοικήθηκε ἀπὸ τοὺς πρώτους ἀποίκους, ποὺ ἄρχισαν νὰ καλλιεργοῦν ζαχαροκάλαμα (ἀγροκτῆματα Ἰησουϊτῶν τὸν 16ο αἰῶνα). Τὸν 19ο αἰῶνα ἀπέκτησε μικρὲς βιομηχανίες (ὕφαντουργίας, τροφίμων κ.λπ.), χωρὶς νὰ πάψει νὰ ἔχει καὶ μικρὰ ἀγροκτῆματα. Σήμερα εἶναι ἀπὸ τὶς καλὲς γειτονιὲς τῆς πόλης.

Στὸ μυθιστόρημα Ἑλένα οἱ Βραζιλιάνοι ἀναγνωρίζουν τὶς περιοχὲς-γειτονιὲς ποὺ ἐνώθηκαν γιὰ τὴ δημιουργία τῆς ἀγαπη-

τικά αίσθήματα, ἂν κρίνει κανεὶς ἀπὸ τὶς πράξεις του, ἦταν ἀγνότερα ἀπὸ κάθε ἄλλου. Ἦταν τύπος καὶ ὑπογραμμὸς στὴν τήρηση τῶν υποχρεώσεων ἑνὸς καλοῦ καθολικοῦ. Τύπος καὶ ὑπογραμμὸς, τίποτα παραπάνω ὅμως μέσα του ἦταν ἄπιστος.

Ὅταν ὁ Καμάργκο ἔφτασε σπíti στὸ Ρίο Κομπρίντο,⁵ βρῆκε τὴ γυναῖκα του, τὴν κυρία Τομάζια, νὰ μισοκοιμᾶται σὲ μιὰ κουνιστὴ πολυθρόνα καὶ τὴν Ἑουζένια στὸ πιάνο νὰ παίζει ἓνα κομματί τοῦ Μπελίνι. Ἡ Ἑουζένια ἔπαιζε μὲ δεξιοτεχνία — τοῦ Καμάργκο τοῦ ἄρεσε νὰ τὴν ἀκούει. Ὅμως αὐτὴν τὴ φορά, ὅπως εἶπε, τοῦ φαινόταν ἀνάρμοστο νὰ ἀσχολεῖται μὲ ὅποιαδήποτε ψυχαγωγία. Ἡ Ἑουζένια ὑπάκουσε, στραβομουτσούνισε ὅμως κάπως. Ὁ πατέρας της, ποὺ ἦταν ὄρθιος δίπλα στὸ πιάνο, τῆς κράτησε τὰ χέρια, καὶ μόλις αὐτὴ σηκώθηκε, τὴν ἀντίκρισε μ' ἓνα βλέμμα βαθύ, ὅλο ἀγάπη, ποὺ αὐτὴ δὲν εἶχε δεῖ ποτὲ πάνω του.

— Μὴ χολοσκάτε γι' αὐτὸ ποὺ μοῦ εἶπατε, μπαμπά, εἶπε ἡ κοπέλα. Ἐπαιζα λίγο γιὰ νὰ ξεχαστῶ. Πῶς εἶναι ἡ κυρία Οὐρσουλα; Χάλια; Ἡ μαμὰ ἤθελε νὰ μείνουμε λίγο ἀκόμα, ἐγὼ ὅμως τ' ὁμολογῶ, δὲν ἄντεχα νὰ βλέπω τόση θλίψη στὸ σπíti ἐκεῖνο.

— Ἡ θλίψη εἶναι ἀναγκαία στὴ ζωὴ, εἶπε μπαίνοντας στὴν κουβέντα ἡ κυρία Τομάζια, ἡ ὁποία ἀνοιξε τὰ μάτια μὲ τὸ ποὺ μπῆκε ὁ σύζυγός της. Οἱ καημοὶ τῶν ἄλλων μᾶς θυμίζουν τοὺς δικoὺς μας, κι ἔρχονται νὰ ἐπαναφέρουν στὴ σωστὴ της θέσῃ τὴ χαρά, ἡ ὁποία, ἔτσι καὶ φτάσει στὴν ὑπερβολή, μπορεῖ νὰ ἐνσπείρει τὴν ὑπεροψία.

5. Rio Comprido: Περιοχὴ ποὺ ἀποικίστηκε τὸν 17ο μὲ 18ο αἰῶνα, στὸ σημερινὸ βόρειο Ρίο ντὲ Ζανέιρο.

Ὁ Καμάργκο διάνθισε τὴ φιλοσοφία αὐτῇ, ποὺ τοῦ φάνηκε ὑπερβολικὰ αὐστηρή, μὲ κάποιες ἰδέες πιὸ βολικὲς καὶ εὐφρόσυνες.

— Ἄς ἀφήσουμε κάθε ἡλικία νὰ ζεῖ στὴ δική της ἀτμόσφαιρα, εἶπε συμπερασματικά, κι ἄς μὴν προτρέχουμε ὠθώντας τὴν πρὸς τὴν περισυλλογὴ καὶ κἀνοντας δυστυχεῖς αὐτοὺς ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμῃ ἀφήσει πίσω τους τὸ καθαρὸ συναίσθημα.

Ἡ Ἑουζένια δὲν εἶχε πολυκαταλάβει αὐτὰ ποὺ εἶχαν πεῖ καὶ οἱ δύο τους. Ἔστρεψε τὰ μάτια στὸ πιάνο μὲ μιὰν ἔκφραση νοσταλγίας. Ἐνιωθε πὼς τὰ πληκτρα ἦταν φιλικὰ ἀπέναντί της, κι ἔτσι ὀρθια ὅπως ἦταν, τὰ πάτησε κἀνοντας νὰ ἡχήσουν τυχαῖα τρεῖς-τέσσερις νότες. Ὁ Καμάργκο τὴν κοίταξε ξανὰ μὲ τρυφερότητα — κάτι ποὺ δὲ συνήθιζε. Τὸ σκοτεινιασμένο μέτωπό του ἔμοιαζε νὰ φωτίζεται ἀπὸ μιὰν ἐσωτερικὴ ἀκτινοβολία. Ἡ κοπέλα ἔνιωσε τὰ χέρια του νὰ τυλίγονται γύρω της καὶ τραβήχτηκε γιὰ νὰ ξεφύγει σιγά-σιγά. Ἐντούτοις, ἡ διαχυτικὴ αὐτῇ ἦταν κάτι τόσο καινούργιο, ποὺ ἀνησύχησε καὶ ρώτησε μὲ τρεμάμενη φωνή:

— Συνέβη τίποτα;

— Ἀπολύτως τίποτα, ἀπάντησε ὁ Καμάργκο δίνοντάς της ἓνα φιλὶ στὸ μέτωπο.

Ἦταν τὸ πρῶτο φιλὶ, τουλάχιστον τὸ πρῶτο φιλὶ ποὺμποροῦσε νὰ θυμηθεῖ ἡ κοπέλα. Μὲ τὴν τρυφερὴ αὐτῇ κίνηση, ἔνιωσε νὰ τὴν κατακλύζει ἡ ὑπερηφάνεια τῆς θυγατέρας, τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ κάτι καινούργιο ἦταν αὐτὸ ποὺ τὴν ἐντυπωσίασε πιὸ πολὺ. Ἡ Ἑουζένια δὲν πίστεψε τὰ λόγια τοῦ πατέρα της. Τὸν εἶδε νὰ πηγαίνει καὶ νὰ κάθεται πλάι στὴν κυρία Τομάζια γιὰ νὰ συζητήσουν χαμηλόφωνα. Πλησιάζο-

ντας, δὲν διέκοψε τὴ συζήτηση, τὴν ὁποία συνέχισαν στὸν ἴδιο τόνο καὶ ἡ ὁποία περιστρεφόταν καθαρὰ γύρω ἀπὸ ζητήματα τοῦ σπιτιοῦ. Τὸ κατάλαβε, παρ' ὅλ' αὐτὰ δὲν ἠσύχασε. Τὸ πρῶτὸ τῆς ἐπομένης κάθισε κι ἔγραψε ἓνα σημείωμα ποὺ πῆρε τὸ δρόμο του γιὰ τὸ Ἀνταράϊ. Ἡ ἀπάντηση, ἡ ὁποία ἔφτασε στὰ χέρια τῆς τὴν ὥρα ποὺ πρόβαρε ἓνα καινούργιο φόρεμα, εἶχε τὴν εὐγενὴ καλοσύνη νὰ τὴν περιμένει νὰ τελειώσει τὴν πρόβα. Καὶ ἡ ἀνάγνωσή τῆς διασκέδασε ὅλους τοὺς φόβους τῆς προηγούμενης μέρας.

ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ ἀνοίχτηκε ἡ διαθήκη μὲ ὅλες τὶς τυπικὲς διαδικασίες ποὺ προβλέπει ὁ νόμος. Ὁ σύμβουλος ὄριζε ἐκτελεστέες τῆς διαθήκης τὸν Ἑστάσιο, τὸν δόκτορα Καμάργκο καὶ τὸν πατέρα Μελσιόρ. Οἱ γενικοὶ ὅροι δὲν εἶχαν τίποτα τὸ ἀξιοσημεῖωτο· ἀφοροῦσαν ἔργα εὐσεβείας ἢ φιλανθρωπίας, ἀναμνηστικὰ σὲ φίλους, δοσίματα σὲ βαφτισμιμούς, λειτουργίες γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ μακαρίτη καὶ τὶς ψυχὲς τῶν συγγενῶν του.

Υπῆρχε ἐντούτοις ἓνας ὅρος ποὺ ἦταν πράγματι σημαντικός. Ὁ σύμβουλος ἀναγνώριζε μιὰ νόθα κόρη, Ἑλένα στὸ ὄνομα, τὴν ὁποία εἶχε ἀποκτήσει μὲ τὴν κυρία Ἀνζελα ντὲ Σολεντάντε. Αὐτὴ ἡ κοπέλα ἦταν ἐσώκλειστη σ' ἓνα σχολεῖο στὸ Μποταφόγκο.⁶ Δηλωνόταν ὡς κληρονόμος τοῦ μεριδίου ποὺ τῆς ἀντιστοιχοῦσε ἀπὸ τὴν περιουσία του κι ἔπρεπε νὰ ζήσει μὲ τὴν οἰκογένεια, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ σύμβουλος ζητοῦσε μετ' ἐπιτάσεως νὰ τῆς φέρεται μὲ στοργὴ καὶ φροντίδα, σὰ νὰ προερχόταν ἀπὸ τὸν γάμο του.

6. Botafogo: Παλαιότατη συνοικία περὶ τῆς τοῦ Ρίο ντὲ Ζανέιρο, ποὺ κατοικήθηκε λίγα χρόνια μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς Βραζιλίας. Τὸν ὁμώνυμο ὄρμο της κλείνει —καὶ κοσμεῖ— τὸ Πάο ντὲ Ἀσούκαρ, ὁ λόφος αὐτὸς ποὺ ἀναφέρεται στὰ ἑλληνικὰ ὡς «Ζαχαρόψωμο».

Ἡ ἀνάγνωση τοῦ ὅρου αὐτοῦ ἦταν φυσικὸ νὰ προ-καλέσει ἐκπληξή στὴν ἀδερφή καὶ τὸν γιὸ τοῦ ἀποβιώσαντος. Ἡ κυρία Οὐρσουλα δὲν εἶχε ἀκούσει ποτὲ γι' αὐτὴν τὴν κόρη. Ὅσο γιὰ τὸν Ἑστάσιο, ἡ ἀγνοιά του ἦταν κάπως μικρότερη ἀπὸ αὐτὴν τῆς θείας του. Κάτι εἶχε πάρει τὸ ἀφτί του νὰ λένε κάπου, κάποτε, γιὰ κάποια κόρη τοῦ πατέρα του, τόσο ἀόριστα ὅμως ποὺ δὲν ἦταν δυνατὸν νὰ περιμένει αὐτὸν τὸν ὅρο στὴ διαθήκη.

Τὴν κοινὴ ἐκπληξή καὶ τῶν δύο τῇ διαδέχθηκε μιὰ ἄλλη καὶ διαφοροετικὴ ἀντιμετώπιση. Ἡ κυρία Οὐρσουλα ἐπέκρινε ἀπὸ κάθε ἄποψη τὴν πράξιν τοῦ συμβούλου. Τῆς φαινόταν πὼς παρὰ τὸ ὀρμέφυτο τῆς φύσης καὶ τὴν ἄδεια ἐκ τοῦ νόμου, ἡ ἀναγνώριση τῆς Ἑλένας ἦταν μιὰ ἐνέργεια σφετερισμοῦ κι ἓνα χειρίστο παράδειγμα. Ἡ καινούργια κόρη ἦταν, ὅπως αὐτὴ ἐννοοῦσε τὸ ὅλο ζήτημα, μιὰ παρείσακτη, ἡ ὁποία δὲν εἶχε κανένα δικαίωμα στὴν ἀγάπη τῶν συγγενῶν. Τὸ πολὺ-πολύ — σ' αὐτὸ ἦταν σύμφωνη — νὰ τῆς δώσουν τὸ ἓνα πέμπτο ἀπὸ τὴν κληρονομιά καὶ μετὰ... δρόμο! Νὰ τὴ δεχτοῦν ὅμως στοὺς κόλπους τῆς οἰκογένειας καὶ τῶν ἀγνῶν αἰσθημάτων της, νὰ τὴ νομιμοποιήσουν στὰ μάτια τῆς κοινωνίας γιὰ νὰ τὴ βλέπει ὅπως ἔβλεπε τὰ νόμιμα μέλη της, αὐτὸ δὲν τὸ καταλάβαινε ἡ κυρία Οὐρσουλα καὶ τῆς φαινόταν πὼς κανεὶς δὲ θὰ μπορούσε νὰ τὸ καταλάβει. Ἡ τραχύτητα αὐτῶν τῶν συναισθημάτων ἔγινε πιὸ ἔντονη ὅταν ἄρχισε νὰ σκέφτεται τὴν πιθανὴν προέλευση τῆς Ἑλένας. Δὲν εἶχαν στοιχεῖα γιὰ τὴ μητέρα, πλὴν τοῦ ὀνόματος. Ποιὰ ἦταν αὐτὴ ἡ γυναίκα; Σὲ ποιο σκοτεινὸ παραδρόμι τῆς ζωῆς εἶχε συναντηθεῖ μὲ τὸν σύμβουλο; Ἡ Ἑλένα ἦταν τάχα τὸ παιδί μιᾶς τυχαίας συνεύρεσης, ἡ εἶχε γεννηθεῖ ἀπὸ κάποιο παρά-

νομο αἴσθημά του, γνήσιο καὶ ἀληθινὸ ὥστόσο μὲς στὴ μοναδικότητά του; Στὰ ἐρωτήματα αὐτὰ ἡ κυρία Οὐρσουλα ἀδυνατοῦσε νὰ δώσει ἀπάντηση, τὸ δὲ γεγονὸς καὶ μόνον ὅτι ἀναφύονταν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ τῆς χάλαιε τὴ διάθεση καὶ νὰ τὴν ταραΐζει.

Ἡ κυρία Οὐρσουλα ἦταν ἰδιαιτέρα αὐστηρὴ ὅσον ἀφορᾷ στὰ ἥθη. Ἡ ζωὴ τοῦ συμβούλου, διανθισμένη μὲ τὶς περιπέτειες ἐνὸς καρδιοκατακτητῆ, ἀπείχε πολὺ ἀπὸ μιὰ σελίδα βιβλίου τοῦ κατηχητικοῦ, ὅμως ἡ τελευταία πράξι θὰ μπορούσε θαυμάσια νὰ εἶναι ἡ ἐπανόρθωση κάποιων στιγμῶν ἐλευθεριότητος οἱ ὁποῖες εἶχαν καταλήξει πικρά. Ἡ κυρία Οὐρσουλα αὐτὸ δὲν τὸ εἶδε ὡς ἐλαφρυντικό· γιὰ κείνη, τὸ κυριότερο ἦταν ἡ εἴσοδος ἐνὸς ξένου ἀτόμου στὴν οἰκογένεια.

Ἡ ἀντιμετώπιση τοῦ Ἑστάσιο ἦταν πολὺ ἀλλιώτικη. Εἶχε ἀντιληφθεῖ τὴν κακὴ διάθεση μὲ τὴν ὁποία ἡ θεία εἶχε δεχθεῖ τὴν εἰδηση τῆς ἀναγνώρισης τῆς Ἑλένας, καὶ δὲ μπορούσε νὰ ἀρνηθεῖ στὸν ἑαυτὸ του πῶς ἓνα τέτοιο γεγονὸς δημιουργοῦσε μιὰ καινούργια κατάσταση στὴν οἰκογένεια. Ἐντούτοις, ὅποια κι ἂν ἦταν αὐτή, ἅπαξ καὶ ἡ ἐντολὴ τοῦ πατέρα ἦταν ἐκείνη πού ἦταν, ἀσχετῶς ἂν ὀφειλόταν σὲ κάποια φυσικὰ ὁρμέμφυτα εἶτε σ' ἓνα αἴσθημα ἰσότητις ἀντιμετώπισης, ὁ ἴδιος τὴν ἀποδεχόταν ἔτσι ὅπως ἦταν, δίχως μεμψιμοιρίες καὶ ἐπιφυλάξεις. Τὸ οἰκονομικὸ ζήτημα βάραινε λιγότερο ἀπ' ὅλα στὸ μυαλὸ τοῦ νεαροῦ — δὲ βάραινε καθόλου. Ἡ ὅλη κατάσταση χαρακτηριζόταν ἀπὸ ὑπερβολικὸ πόνον, καὶ δὲ μπορούσε νὰ ἐπιτρέψει νὰ ἐμφιλοχωρήσουν σ' αὐτὴν ἀνησυχίες γιὰ τόσο ταπεινὰ ζητήματα· ἐπιπλέον, τὰ ὑψηλόφρονα αἰσθήματα τοῦ Ἑστάσιο δὲν τὶς ἐνθάρρυναν καθόλου. Κι ὅσο γιὰ τὸ κοινωνικὸ στρώμα στὸ ὁποῖο ἀνῆκε

ἡ Ἑλένα, αὐτὸ δὲν τὸν ἀπασχόλησε καὶ πολὺ, βέβαιος ὅτι τοῦ λόγου τους θὰ ἤξεραν πῶς νὰ φέρουν τὴν κόρη στὸ ὕψος τῆς τάξης ὅπου θὰ ἀνῆκε πλέον λόγῳ κοινωνικῆς ἀνόδου.

Μέσα σ' ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις ποὺ τοῦ εἶχε προκαλέσει ὁ ὅρος τῆς διαθήκης τοῦ συμβούλου, ὁ νοῦς τοῦ Ἐστάσιο πῆγε ξαφνικὰ στὴ συζήτηση ποὺ εἶχε μὲ τὸν δόκτορα Καμάργκο. Προφανῶς, αὐτὸ ἦταν τὸ σημεῖο ποὺ ὑπαινισσόταν ὁ γιατρός. Ὅταν ἄρχισαν οἱ ἐρωτήσεις σχετικὰ μὲ τὰ λεγόμενά του, ὁ Καμάργκο δίστασε λίγο, μπροστὰ ὅμως στὴν ἐπιμονὴ τοῦ γιοῦ τοῦ συμβούλου εἶπε:

—Συνέβη αὐτὸ ποὺ εἶχα προβλέψει: ἓνα λάθος. Δὲν ὑπεῖρξε παράλειψη ἀλλὰ ὑπερβολή. Ἡ ἀναγνώριση αὐτῆς τῆς κόρης δείχνει ὑπερβολικὴ τρυφερότητα, κάτι πολὺ ὠραῖο ἀλλὰ ἐλάχιστα πρακτικόν. Θὰ ἦταν ἀρκετὸ νὰ κληρονομήσει κατιτὶ καὶ τίποτα περισσότερο. Τὸ δίκαιον, ὑπὸ τὴν αὐστηρὴν ἔννοια τοῦ ὅρου...

—Τὸ δίκαιον, ὑπὸ τὴν αὐστηρὴν ἔννοια τοῦ ὅρου, εἶναι ἡ θέληση τοῦ πατέρα μου, ἀντέτεινε ὁ Ἐστάσιο.

—Ὁ πατέρας σας ἦταν γενναιόδωρος, εἶπε ὁ Καμάργκο. Αὐτὸ ποὺ ἀπομένει νὰ μάθουμε εἶναι ἂν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ εἶναι εἰς βάρος δικαιωμάτων τρίτων.

—Τῶν δικῶν μου; Δὲν πρόκειται νὰ τὰ ἐπικαλεσθῶ.

—Ἡ ἀπὸ μέρους σας ἐπὶ κλησὴ τους δὲ θὰ τιμοῦσε καὶ πολὺ τὴ μνήμη του. Ὅ,τι ἔγινε, ἔγινε. Ἀφοῦ γίνει ἡ ἀναγνώριση, ἡ κοπέλα θὰ πρέπει νὰ βρεῖ στὸ σπίτι αὐτὸ οἰκογένεια καὶ οἰκογενειακὰ συναισθήματα. Εἶμαι πεπεισμένος ὅτι θὰ ξέρει πῶς νὰ ἀνταποκριθεῖ μὲ πραγματικὴ ἀφοσίωση...

—Τὴν ἔχετε γνωρίσει; ρώτησε ἀπὸ περιέργεια ὁ Ἑστάσιο, καρφώνοντας ἀνυπόμονα τὰ μάτια του στὸν γιατρό.

—Τὴν εἶχα δεῖ δυὸ-τρεῖς φορές, εἶπε μετὰ ἀπὸ κάποια δευτερόλεπτα, ἦταν ὅμως πολὺ παιδί. Ὁ πατέρας σας μοῦ μιλοῦσε γι' αὐτὴν ὡς ἓνα ἄτομο ἄκρως συναισθηματικὸ ὅσο κι ἀξιογάπητο καὶ ἀξιοθαύμαστο· πράγμα πού ἴσως νὰ ὀφείλεται στὴν πατρικὴ ματιά.

Ὁ Ἑστάσιο θὰ ἐπιθυμοῦσε νὰ μάθει κάποια πράγματα σχετικὰ μὲ τὴ μητέρα τῆς Ἑλένα, ἀλλὰ τὸν ἀπωθοῦσε ἡ ἰδέα νὰ κάνει κι ἄλλες διερευνητικὲς ἐρωτήσεις καὶ προσπάθησε νὰ ὀδηγήσει τὴν κουβέντα σὲ ἄλλο ζήτημα. Παρ' ὅλ' αὐτά, ὁ Καμάργκο ἐπέμεινε:

—Ὁ σύμβουλος, κάποιες φορές, μοῦ εἶχε κάνει λόγο γιὰ τὸ σχέδιό του νὰ ἀναγνωρίσει τὴν Ἑλένα. Προσπάθησα νὰ τὸν ἀποτρέψω, ἦταν ὅμως πεισματάρης, ὅπως γνωρίζεις, καὶ στὴν περίπτωσή αὐτὴ ἐρχόταν νὰ προστεθεῖ στὸ πείσμα του καὶ ἡ πατρικὴ ἀγάπη. Βλέπαμε τὸ ζήτημα ἀπὸ διαφορετικὴ ὀπτικὴ γωνία. Δὲ θεωρῶ τὸν ἑαυτό μου κακὸ ἄνθρωπο, φρονῶ παρ' ὅλ' αὐτὰ πῶς ἡ εὐαισθησία δὲ μπορεῖ νὰ σφετερίζεται ὅ,τι ἀνήκει στὴ λογικὴ.

Ὁ Καμάργκο πρόφερε αὐτὰ τὰ λόγια ξερὰ καὶ ἀποφθεγματικά, κάτι πού τοῦ ἔβγαине φυσικὰ καὶ δίχως προσπάθεια· ἡ παλαιὰ φιλία ἀνάμεσα σ' αὐτὸν καὶ τὸν μακαρίτη ἦταν γνωστὴ σὲ ὅλους. Θὰ μπορούσαν ποτὲ οἱ προθέσεις του, ἔτσι ὅπως μιλοῦσε, νὰ εἶναι ἐχθρικὲς ἀπέναντι στὴν οἰκογένεια; Ὁ Ἑστάσιο συλλογίστηκε γιὰ λίγο ὅ,τι εἶχε μόλις ἀκούσει ἀπ' τὸν γιατρό. Δὲν κράτησαν γιὰ πολὺ οἱ συλλογισμοί του καὶ δὲν ἐπηρέασαν ἐπ' αὐτὸν τὴν ἀπόφασή πού εἶχε λάβει καὶ εἶχε ἐκφράσει. Τὰ

μάτια του, μεγάλα και γαλήνια ὅμοια μὲ τὸ πνεῦμα ποὺ τοὺς ἔδινε ζωή, στυλώθηκαν καλόβολα πάνω στὸν συνομιλητὴ του.

— Δὲ θέλω νὰ ξέρω, εἶπε, ἂν ὑπάρχει ὑπερβολὴ στὸν ὅρο τῆς διαθήκης τοῦ πατέρα μου. Ἄν ὑπάρχει, εἶναι θεμιτὴ — δικαιολογεῖται, ἂν μὴ τι ἄλλο. Ἦξερε νὰ εἶναι πατέρας· ἡ ἀγάπη του ὅλη ἦταν μοιρασμένη στὴ μέση. Θὰ τὴ δεχθῶ τὴν ἀδερφή αὐτὴ σὰ νὰ εἶχε ἀνατραφεῖ μαζί μου. Καὶ ἡ μητέρα μου τὸ ἴδιο θὰ ἔκανε, εἶμαι σίγουρος.

Ὁ Καμάργκο δὲν ἐπέμεινε. Ἀφοῦ ἦταν χαμένη ὑπόθεση ἢ προσπάθεια νὰ μεταπείσει τὸν νεαρὸ σχετικὰ μὲ τὰ συναισθήματα ἐκεῖνα, τί θὰ κέρδιζε τώρα ἂν ἄρχιζε νὰ συζητᾷ καὶ νὰ καταδικάζει θεωρητικὰ τὴν ἀπόφαση τοῦ συμβούλου; Καλύτερα νὰ τὴν ἐκτελέσει πιστὰ δίχως δισταγμοὺς καὶ μεμψιμοιρίες. Πράγμα ποὺ δῆλωσε στὸν Ἑστάσιο, ὁ ὁποῖος τὸν ἀγκάλιασε μὲ ἐγκαρδιότητα. Ὁ γιατρὸς δέχτηκε τὸ ἀγκάλιασμα χωρὶς νὰ ἐνοχληθεῖ, ὥστόσο χωρὶς θέρμη.

Ὁ Ἑστάσιο ἦταν ἱκανοποιημένος μὲ τὸν ἑαυτό του. Ὁ χαρακτήρας του ὅφειλε πρὸ πολλὰ στὴ μητέρα του ἀπ' ὅ,τι στὸν πατέρα του. Στὸν σύμβουλο, ἂν ἐξαιρέσουμε τὸν ποδόγυρο — τὸ μόνο ἔντονο πάθος ποὺ εἶχε πραγματικά—, δὲ θὰ βροῦμε τίποτε ἄλλο ἀξιοσημείωτο στὸν χαρακτήρα του. Ἡ πίστη στὶς φιλίες του ἦταν προῖον τῆς συνήθειας μᾶλλον παρὰ συναισθηματικῆς σταθερότητας. Ἡ ζωὴ του εἶχε κυλήσει χωρὶς κρίσεις καὶ ἀντιπαραθέσεις. Δὲν τοῦ παρουσιάστηκε καμιὰ περίσταση ἱκανὴ νὰ θέσει σὲ δοκιμασία τὸν χαρακτήρα του. Ἄν τοῦ εἶχε παρουσιαστεῖ, θὰ ἀποκαλυπτόταν ἡ μετριότητά του.

Ἡ μητέρα τοῦ Ἑστάσιο ἦταν ἄλλος ἄνθρωπος. Τὴ διακατεῖχαν σὲ μεγάλο βαθμὸ τὸ πάθος, ἡ τρυφερότητα, ἡ θέληση, ἡ ὑψηλοφροσύνη, ἡ ὁποία εἶχε τὴν πινελιά τῆς περηφάνιας της, αὐτῆς τῆς περηφάνιας ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἀκτινοβολία τῆς συνείδησης. Συνδεδεμένη μ' ἓναν ἄντρα ὁ ὁποῖος παρὰ τὴ στοργή του γιὰ κείνη ἀνάλωνε τὰ ψυχικά του ἀποθέματα σὲ αἰφνίδιους καὶ περαστικούς ἔρωτες, αὐτὴ εἶχε τὴ δύναμη τῆς θέλησης ποὺ ἦταν ἀναγκαία γιὰ νὰ κυριαρχεῖ στὸ πάθος της καὶ νὰ κλείνει μέσα της κάθε πικρία. Οἱ γυναῖκες ποὺ εἶναι μονάχα γυναῖκες κλαῖνε, θυμώνουν καὶ πεισματῶνουν, ὁδηγοῦνται στὴν παραίτηση. Ὅσες διαθέτουν κάτι παραπάνω ἀπὸ τὴ γυναικεία ἀδυναμία, ἀγωνίζονται καὶ καταφέρνουν νὰ ἀνασυνταχθοῦν μέσα στὴν ἀξιόπρεπεια τῆς σιωπῆς. Αὐτὴ εἶχε ὑποφέρει, δὲ χωρᾷ ἀμβολία, ἀλλὰ ἡ ψυχικὴ της ἀνωτερότητα δὲν τῆς ἐπέτρεπε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ ἓναν δρόμο ποὺ ὁδηγοῦσε στὴν ὑπεροψία καὶ στὴ σιωπὴ. Ταυτόχρονα, στὸ βαθμὸ ποὺ ἡ τρυφερότητα ἦταν βασικὸ στοιχεῖο τοῦ χαρακτήρα της, ἐπικέντρωσε τὸ ἐνδιαφέρον της σὲ κεῖνον τὸν μονάκριβο γιὸ στὸν ὁποῖο φαίνόταν πὼς μάντευε τὸν κληρονόμο τῆς δύναμης ποὺ εἶχε ὁ χαρακτήρας της.

Ὁ Ἑστάσιο εἶχε πάρει ἀπὸ τὴ μητέρα του μεγάλο μέρος αὐτῆς τῆς δύναμης. Χωρὶς νὰ διαθέτει μεγάλο τάλεντο, ὅφειλε στὴ θέληση καὶ στὸ πάθος γιὰ γνώση τὸ γεγονός ὅτι διέπρεψε ἀνάμεσα στοὺς συμφοιτητές του. Εἶχε ἀφιερωθεῖ στὴν ἐπιστήμη μὲ ζέση καὶ μεράκι. Ἀπεχθανόταν τὴν πολιτικὴ, καθὼς ἦταν ἀδιάφορος στὴ βουὴ τοῦ κόσμου. Ἀναθρεμμένος παραδοσιακὰ μὲ αὐστηρότητα καὶ σωφροσύνη, πέρασε τὴν ἐφηβεία καὶ τὴ νεότητά του χωρὶς νὰ γνωρίσει οὔτε ψυχοφθόρες κατα-

στάσεις οὔτε τὸ μικρόβιο τῆς ἀπραξίας. Ζοῦσε ζωὴ οἰκογενειακὴ στὴν ἡλικία ποὺ ἄλλοι —οἱ συμφοιτητές του— ζοῦσαν τὴ ζωὴ τους στοὺς δρόμους καὶ ἀνάλωναν σὲ πράγματα μηδαμινὰ καὶ ἀσήμαντα τὴν παρθενικότητα τῶν πρώτων ἰσχυρῶν συγκινήσεων. Ἔτσι λοιπὸν κατέληξε, σὲ ἡλικία δεκαοχτῶ ἐτῶν, νὰ διατηρεῖ κάποια παιδικὴ συστολή, τὴν ὁποία μόνον πολὺ ἀργότερα ἔχασε ἐντελῶς. Ἄν ὅμως ἔχασε τὴ συστολή, τοῦ εἶχε ἀπομείνει κάποια σοβαρότητα, ὅχι ἀσύμβατη μὲ τὸ νεαρὸ τῆς ἡλικίας του, πολὺ χαρακτηριστικὴ δὲ σ' ἓναν χαρὰ κτῆρα σὰν τὸν δικό του. Στὴν πολιτικὴ ἴσως νὰ βρισκόταν στὰ μισὰ τοῦ δρόμου προκειμένου νὰ κερδίσει δημόσια ἀξιώματα· στὴν κοινωνικὴ ζωὴ κατάφερνε νὰ κερδίζει τὸν σεβασμὸ, κάτι ποὺ τὸν ἐξύψωνε στὰ ἴδια του τὰ μάτια. Θὰ πρέπει κανεὶς νὰ πεῖ πὼς αὐτὴ ἡ σοβαρότητα δὲν ἦταν ἡ σπαστικὴ, ἐνοχλητικὴ καὶ πληκτικὴ συμπεριφορὰ στὴν ὁποία οἱ ἡθικολόγοι, σχεδὸν πάντοτε, βλέπουν ἓνα σύμπτωμα πνευματικοῦ μαρασμοῦ. Ἦταν μιὰ σοβαρότητα γεμάτη οἰκειότητα καὶ χαρὰ τῆς ζωῆς, ἐξίσου μακριὰ ἀπὸ τὴν ἐπιπόλαιη ἐλαφρότητα ὅσο καὶ τὴν πληκτικὴν σοβαροφάνειαν· μὲ μιὰν αἴσθησιν τοῦ μέτρου στὸ σῶμα καὶ τὸ πνεῦμα, ἡ ὁποία διανθιζόταν ἀπὸ πληθωρικότητα στὸ συναίσθημα καὶ χάρι· στοὺς τρόπους, ὅμοια μ' ἓναν γερὸ καὶ εὐθυτενὴ κορμὸ δέντρου ποὺ τὸν κοσμοῦν φυλλωσιές καὶ ἄνθη. Στὰ ἄλλα ἡθικά του χαρίσματα θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ προσθέσει μιὰν εὐαισθησία, καθόλου θηλυπρεπὴ ἢ ἀρρωστημένη, ἀλλὰ νηφάλια καὶ ρωμαλέα. Τραχὺς ἀπέναντι στὸν ἑαυτό του, ἤξερε νὰ εἶναι τρυφερὸς μὲ τοὺς ἄλλους καὶ νὰ τοὺς νοιάζεται.

Αὐτὸς ἦταν ὁ γιὸς τοῦ συμβούλου, καὶ ἂν ἦταν κανεὶς νὰ προσθέσει καὶ κάτι ἄλλο, αὐτὸ θὰ ἦταν πὼς ποτὲ

δὲν παραχωροῦσε οὔτε καὶ λησμονοῦσε τὰ δικαιώματα καὶ τὰ καθήκοντα ποὺ εἶχε λόγω τῆς ἡλικίας του καὶ τῆς κοινωνικῆς τάξης στὴν ὁποία εἶχε γεννηθεῖ. Εὐγενῆς καὶ καθωσπρέπει, πειθαρχοῦσε στοὺς κανόνες τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς ἀκόμη καὶ στὰ πιὸ μικρὰ καὶ ἀσήμαντα. Κανεῖς δὲν ἔμπαινε σὲ μιὰ αἴθουσα πιὸ σωστὰ ἀπ' ὅ,τι ἐκεῖνος, κανεῖς δὲν ἔβγαινε σὲ πιὸ κατάλληλη στιγμή ἀπὸ ἐκεῖνον. Ἀγνοοῦσε τὴν ἐπιστήμη τῆς κολακείας, ἀλλὰ γνώριζε τὸ μυστικὸ τοῦ νὰ εἶναι εὐχάριστος καὶ ἀρεστός.

Στὴν κατάσταση ποὺ εἶχε δημιουργηθεῖ ἀπὸ τὴ ρήτρα τῆς διαθήκης τοῦ συμβούλου, ὁ Ἐστάσιο συντάχθηκε μὲ τὴν ἀδερφή — τὴν ὁποία ἤδη ἔβλεπε, χωρὶς νὰ τὴ γνωρίζει, μὲ διαφορετικὸ μάτι ἀπ' ὅ,τι ὁ δόκτωρ Καμάργκο καὶ ἡ κυρία Οὐρσουλα. Αὐτὴ ἔκανε γνωστὸς στὸν ἀνιψιὸ ὅλες τὶς ἐντυπώσεις καὶ τὶς σκέψεις της ἀπὸ τὴν πράξη τοῦ ἀδερφοῦ της. Ὁ Ἐστάσιο προσπάθησε νὰ τὶς διασκεδάσει· ἐπανελάβε τὶς σκέψεις του, ἀντίθετες ἀπὸ ἐκεῖνες τοῦ γιαιοτροῦ, καὶ ἀπέδειξε πὼς σὲ τελικὴ ἀνάλυση ἐπρόκειτο γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς τελευταίας ἐπιθυμίας ἐνὸς νεκροῦ.

—Ξέρω πολὺ καλὰ πὼς τώρα πιά δὲν ὑπάρχει ἄλλη λύση ἀπὸ τὸ νὰ δεχθοῦμε αὐτὴν τὴν κοπέλα καὶ νὰ ὑπακούσουμε στὶς ἐπίσημες ἀποφάσεις τοῦ ἀδερφοῦ μου, εἶπε ἡ κυρία Οὐρσουλα ὅταν ὁ Ἐστάσιο σταμάτησε νὰ μιλάει. Μέχρις ἐδῶ ὅμως· γιὰ τὸ νὰ μοιράζομαι τὰ συναισθήματά μου μαζί της, δὲν ξέρω ἂν μπορῶ οὔτε καὶ ἂν πρέπει νὰ τὸ κάνω.

—Ὅπως καὶ νὰ 'χει, αἷμα μας εἶναι.

Ἡ κυρία Οὐρσουλα σήκωσε τοὺς ὤμους της σὰν γιὰ νὰ ἀπωθήσει θαρρεῖς αὐτὸ τὸ κοινὸ αἷμα. Ὁ Ἐστάσιο ἐπέμενε νὰ τὴ φέρει κοντὰ σὲ πιὸ καλοπροαίρετα συ-

ναισθήματα. Ἐπικαλέστηκε μεταξὺ ἄλλων, ἐκτὸς ἀπὸ τῇ θέληση, τὴν ὀρθοφροσύνη τοῦ πατέρα του, ὁ ὁποῖος ποτὲ δὲ θὰ ἔκανε τίποτα ἱκανὸ νὰ στραφεῖ ἐνάντια στὴν ὑπόληψη τῆς οἰκογένειας.

— Καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ, τὸ κορίτσι καθόλου δὲ φταίει γιὰ τὴν προέλευσή του. Δεδομένου δὲ ὅτι ὁ πατέρας μου τὴ νομιμοποίησε, καλὸ εἶναι νὰ μὴ νιώσει ἐδῶ τὴν αἰσθησιὴ ἀπόρριψης. Τί θὰ κερδίζαμε μὲ κάτι τέτοιο; Τίποτα, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ νὰ διαταράξουμε τὴν ἡρεμία τῆς ἐσωτερικῆς μας ζωῆς. Ἄς βιώνουμε τὰ συναισθήματά μας ἀπὸ κοινοῦ μαζί της καὶ ἄς δοῦμε στὴν Ἑλένα ἓνα μέρος ἀπὸ τὴν ψυχὴ τοῦ πατέρα μου ποὺ μένει μαζί μας γιὰ νὰ μὴ χαραμιστεῖ ἡ κοινὴ κληρονομιά.

Ἡ ἀδερφή τοῦ συμβούλου δὲν εἶπε λέξη. Ὁ Ἐστάσιο ἀντιλήφθηκε ὅτι δὲν εἶχε κάμψει τὰ συναισθήματα τῆς θείας — δὲν ἦταν δυνατόν νὰ γίνῃ μὲ τὰ λόγια κάτι τέτοιο. Ἐμπιστεύτηκε τὸν χρόνο γι' αὐτό. Ἡ κυρία Οὕρσουλα ἀπόμεινε μοναχὴ καὶ περίλυπη. Ὅταν μετὰ ἀπὸ λίγο ἐμφανίστηκε ὁ Καμάργκο, τοῦ ἐκμυστηρεύτηκε τὰ συναισθήματά της, τὰ ὁποῖα ὁ γιατρὸς ἐνδόμυχα ἐπιδοκίμαζε.

— Εἶχατε γνωρίσει τὴ μητέρα της; ρώτησε ἡ ἀδερφή τὸν σύμβουλο.

— Τὴν εἶχα γνωρίσει.

— Τί σοὶ γυναίκα ἦταν;

— Γοητευτικὴ.

— Δὲ μιλῶ γι' αὐτό. Σᾶς ρωτάω ἂν ἦταν καμιὰ παρκατιανὴ ἢ...

— Δὲν ξέρω. Τὸν καιρὸ ποὺ τὴν εἶδα, δὲ μπορούσες νὰ τὴν κατατάξεις κοινωνικά· θὰ μπορούσε νὰ ἀνήκει σὲ ὅλες τὶς τάξεις. Ἐπιπλέον, δὲν τὴ συναναστράφηκα ἀπὸ κοντά.

— Γιατρέ, είπε ἡ κυρία Οὔρσουλα ἀφοῦ δίστασε κάμποσο, τί μὲ συμβουλεύετε νὰ κάνω;

— Νὰ τὴν ἀγαπᾶτε, ἂν τὸ ἀξίζει κι ἂν μπορεῖτε.

— Ὁχ! Σᾶς ἐξομολογοῦμαι πὼς θὰ μοῦ κοστίσει πολύ. Θὰ τὸ ἀξίζει; Κάτι μοῦ λέει μέσα μου πὼς αὐτὴ ἢ κοπέλα θὰ μᾶς δυσκολέψει τὴ ζωὴ, καὶ πέραν αὐτοῦ δὲ μπορῶ νὰ ξεχάσω πὼς ὁ ἀνιψιός μου, κληρονόμος...

— Ὁ ἀνιψιός σας δέχεται τὰ πράγματα φιλοσοφικά, ἀκόμη καὶ μὲ ἱκανοποίηση. Τὴν ἱκανοποίηση δὲν τὴν κατανοῶ, συμφωνῶ ὅμως πὼς δὲ μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ τηρήσετε κατὰ γράμμα τὴ θέληση τοῦ συμβούλου. Τὰ συναισθήματα δὲ μπορεῖ νὰ τ' ἀποφασίσει κανεὶς. Ἀγαπᾶ κάποιος ἢ ἀντιπαθεῖ ἀνάλογα μὲ τὸ τί θέλει ἢ καρδιά. Ἐκεῖνο ποὺ σᾶς λέω ἐγὼ εἶναι νὰ τὴν ἀντιμετωπίσετε καλοπροαίρετα, κι ἂν νιώσετε καὶ κάποιον συναίσθημα, νὰ μὴν τὸ καταπνίξετε — ἀκολουθήστε το. Τώρα, τὰ πράγματα πιά δὲ γυρίζουν πίσω. Δυστυχῶς!

Ἡ Ἑλένα τελείωνε τὶς σπουδές της. Μερικὲς ἐβδομάδες ἀργότερα, ἡ οἰκογένεια ἀποφάσισε πὼς ἔπρεπε νὰ ἔρθει νὰ ζήσει στὸ σπίτι. Ἡ κυρία Οὔρσουλα στὴν ἀρχὴ ἀρνιόταν νὰ πάει νὰ τὴ φέρει. Τὴν ἔπεισε ὅμως ὁ ἀνιψιός, καὶ ἡ καλὴ γυναίκα δέχτηκε τὸ καθῆκον ποὺ ἔπεφτε πάνω της μετὰ ἀπὸ κάποια ἀμφιταλάντευση. Στὸ σπίτι ἐτοιμάστηκαν τὰ ἐνδικοιτήματά της καὶ ὀρίστηκε μιὰ Δευτέρα ἀπόγευμα γιὰ τὴ μεταφορὰ της στὸ Ἀνταράϊ. Ἡ κυρία Οὔρσουλα ἀμέσως μετὰ τὸ δεῖπνο ἀνέβηκε στὴν ἄμαξα. Ὁ Ἑστάσιος τὴ μέρα ἐκείνη πῆγε γιὰ δεῖπνο στὸ Ρίο Κομπρίντο μαζὶ μὲ τὸν δόκτορα Καμάργκο. Ἐπέστρεψε τὸ ἀπόγευμα. Μπαίνοντας στὸ κτῆμα, τὰ μάτια

του καρφώθηκαν στὰ παράθυρα τῆς κάμαρης πὺν προ-
οριζόταν γιὰ τὴν Ἑλένα. Ἦταν ἀνοιχτά — κάποιος ἦταν
μέσα. Γιὰ πρώτη φορὰ ὁ Ἑστάσιο ἐνίωσε πόσο παρά-
δοξη ἦταν ἡ κατάστασις πὺν εἶχε προκύψει ἀπὸ τὴν πα-
ρουσία αὐτῆς τῆς κατὰ τὸ ἥμισυ ἀδερφῆς του, κι ἀνα-
ρωτήθηκε μήπως ἡ θεία εἶχε δίκιο. Λίγο ἀργότερα ἀπώ-
θησε αὐτὸ τὸ συναίσθημα· ἡ πατρικὴ ἀνάμνησις τοῦ
ἐπανάφερε τὴν αἴσθησις καλῆς διάθεσις ἀπέναντί της
πὺν εἶχε προηγουμένως. Ταυτόχρονα, ἡ ἰδέα νὰ ἔχει μιὰν
ἀδερφή ἔκανε τὸ φυλλοκάρδι του ν' ἀναγαλλιάζει, σὰν
μιὰ ὑπόσχεσις γιὰ νέες καὶ ἄγνωστες περιπέτειες. Ἀνά-
μεσα στὴ μητέρα του καὶ τὶς ἄλλες γυναῖκες, τοῦ εἶχε
λείψει αὐτὸ τὸ ἐνδιάμεσο πλάσμα, πὺν ἤδη ἀγαποῦσε
δίχως νὰ γνωρίζει καὶ πὺν θὰ ἦταν ὁ φυσικὸς ἀκροατὴς
στὸν ὁποῖο θὰ ἐμπιστευόταν τὶς λύπες καὶ τὶς ἐλπίδες
του. Ὁ Ἑστάσιο ἀπόμεινε νὰ ἀτενίζει ὥρα πολλὴ τὰ
παράθυρα. Δὲν εἶδε νὰ ἐμφανίζεται ἡ μορφή τῆς Ἑλέ-
να, οὔτε εἶδε νὰ περνᾷ ἡ σκιά τῆς καινούργιας ἐνοίκου.

Αναζητήστε το [εδώ](#)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
GUTENBERG

www.gutenbergbooks.gr

 [/gutenbergbooks](https://www.facebook.com/gutenbergbooks)